

**ALEXANDRU MARGHILOMAN ÎN INTERVENȚIA ȘTIINȚIFICĂ A PROF.
DR. ANTON CRIHAN DE LA RADIO „EUROPA LIBERĂ” DIN 27–28.03.1968,
CU OCAZIA A 50 DE ANI DE LA UNIREA BASARABIEI CU ROMÂNIA**

Dan PRISĂCARU

Colonel în rezervă, doctor în istorie al Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, coordonatorul Muzeului Militar „Ștefan cel Mare”, Filiala Moldova, Iași, a Muzeului Militar Național „Regele Ferdinand I”.

**Alexandru Marghiloman în intervenția științifică a prof. dr. Anton Crihan de la Radio „Europa Liberă”
din 27–28.03.1968, cu ocazia a 50 de ani de la Unirea Basarabiei cu România**

Rezumat: Anton Crihan, luptător pentru Unirea Basarabiei cu România, a avut șansa de a se refugia la timp în Lumea Liberă și de a transmite de peste Ocean celor rămași înapoia „Cortinei de fier” mesaje de încurajare și rezistență în lupta pentru libertate și dreptul popoarelor de a-și hotărî singure calea de urmat. Este cazul și cuvântării sale din zilele de 27 și 28 martie 1968, la postul de radio „Europa Liberă”, atunci când se aniversau 50 de ani de la Unirea Basarabiei cu România. Documentul a fost identificat în Arhivele Naționale de la Iași, prezentând o semnificație istorică și documentară aparte.

Cuvinte cheie: 27 Martie 1918, 27 martie 1968, Radio „Europa Liberă”, Anton Crihan, cuvânt către români dincolo de „Cortina de fier”.

**Alexandru Marghiloman in the Scientific Intervention of Prof. Dr. Anton Crihan
from Radio “Free Europe” from 27–28.03.1968, on the Occasion of the 50th Anniversary
of Union of Bessarabia with Romania**

Abstract: Anton Crihan, a fighter for the Union of Bessarabia with Romania, had the chance to take refuge in the Free World in time and to transmit messages of encouragement and resistance in the fight for freedom and peoples’ rights from across the ocean to those who remained behind the “Iron Curtain” to decide their own way forward. This is also the case with his speech on March 27 and 28, 1968, at the “Europa Liberă” radio station, when it was the 50th anniversary of the Union of Bessarabia with Romania. The document was identified in the National Archives from Iași, presenting a special historical and documentary significance.

Keywords: March 27, 1918, March 27, 1968, Radio “Free Europe”, Anton Crihan, word to Romanians beyond the “Iron Curtain”.

Anton Crihan (n. 10.07.1893, Sângerei, Basarabia, Imperiul Rus – d. 09.01.1993, Saint Louis, Missouri, SUA), reprezentant al unei vechi familii de boieri români moldoveni, a fost un avocat, economist, politician, profesor și publicist român basarabean, membru al Sfatului Țării (1917), subsecretar de stat al Agriculturii în Directoratul General al Republicii Moldovenești (1917), deputat în Parlamentul României Întregite (1919, 1920, 1922, 1932), subsecretar de stat la Ministerul Agriculturii și Domeniilor (1932–1933), profesor la Universitatea Politehnică din Iași și la Facultatea de Agronomie din Chișinău (1934–1940) [1, p. 83-85].

În 1948, în condițiile instalării în România a unui regim politic aflat sub influența Uniunii Sovietice, trece granița în Iugoslavia, în iulie 1949 ajunge la Paris, iar în octombrie 1951 se stabilește în SUA, unde desfășoară activități de informare a opiniei publice privind situația românilor din Basarabia. A decedat în Saint-Louis, Statele Unite, iar potrivit dorinței sale, a fost înmormântat în Chișinău.

În interviul acordat postului de radio „Europa Liberă”, în zilele de 27 și 28.03.1968, la sărbătorirea a 50 de ani de la Unirea Basarabiei cu România, Anton Crihan transmite auditoriului o sinteză a evenimentelor referitoare la Actul Unirii din 27 martie/ 9 aprilie 1918, evidențiind rolul avut de Alexandru Marghiloman în înfăptuirea acestei prime etape a întregirii naționale.

În acest sens, Anton Crihan readuce în atenție câteva secvențe memorabile din discursul din istorica zi de 27 martie 1918, de la Chișinău, a Președintelui Consiliului de Miniștri al Regatului României, Alexandru Marghiloman, astfel:

„Problema mare și sfântă a reintrării Basarabiei în sânul patriei [...] a preocupat neîncetat sufletele noastre. Noi am urmărit cu un viu interes dezvoltarea acestui colț de pământ românesc și ne-am încredințat cu mulțumire că din caldul D-voastră patriotism a ieșit o Basarabie independentă [...] Și când vârtejul primejdios al vremurilor a început să amenințe tânărul stat, conducătorii lui și-au dat seama că ajutorul nu le putea veni decât din partea României. Ca un copil crud, care-și întinde brațele spre mama

lui, așa a alergat Basarabia cerând scăpare de la România. Astăzi putem vedea cu toții rezultatele binefăcătoare ale acestui ajutor sosit la vreme pentru binele țării. Ceia-ce se petrece azi, e roada bogată a seminței aruncate în pământ bun.”

În încheierea intervenției sale din Sfatul Țării, Alexandru Marghiloman avea să menționeze: „Noi reprezentanții guvernului român ne retragem din incintă, ca, fără prezența noastră, să discutați cum doriți, însuflețiți de un patriotism luminat și conduși de credința că nu este nici o clipă de pierdut. Sper că veți lucra așa cum cer interesele poporului român din Basarabia”.

Documentul a fost identificat în Arhivele Naționale de la Iași, în fondul *Vasile Hara* și prezintă o relevanță deosebită, în condițiile în care, în perioada 6 martie 1945 – 22 decembrie 1989, chestiunea Basarabiei a reprezentat o problemă *tabu* în relațiile României cu URSS.

De asemenea, este cunoscut faptul că postul de radio Europa Liberă era interzis în statele din lagărul socialist, cei care promovau datele transmise de acest mijloc de informare riscau represii din partea sistemului totalitar.

Prezentăm integral acest document de arhivă, cu o valoare istorică aparte, având în vedere conținutul său, faptul că era difuzat în eter din spațiul occidental la o dată aniversară semnificativă – Semicentenarul Actului Unirii din 27 Martie/ 9 Aprilie 1918 –, că a fost recepționat în condiții de clandestinitate pe teritoriul României, precum și că, în cadrul său, Anton Crihan, participant direct la evenimentele de la Chișinău, din Martie 1918, a inserat pasaje memorabile din discursul Președintelui Consiliului de Miniștri, Alexandru Marghiloman, artizan al primei etape a înfăptuirii idealului de întregire națională, proces încheiat la 1 Decembrie 1918, *clipa astrală* a Istoriei Românilor.

Cum s-a făcut unirea Basarabiei cu România. Cuvântare difuzată de Postul de Radio „Europa Liberă” din München, în zilele de 27 și 28 Martie 1968, cu ocazia aniversării a 50 de ani de la Unire. De Prof. Dr. A. Crihan [2, p. 1-13]

„Dragii mei basarabeni,

Astăzi eu pentru voi vorbesc, ori pe unde

v-ați afla. Astăzi, voi știți, se împlinesc 50 de ani de la unirea Basarabiei cu România. Bucuria noastră, cu acest prilej, ar fi desigur mare, dacă, între timp, nu se întâmpla nenorocirea din 1940, reînnoită apoi în 1944, care să-i facă pe ruși din nou stăpâni pe pământul nostru strămoșesc dintre Prut și Nistru. Imperiile însă, voi de asemenea știți, nu sunt veșnice nici ele. Istoria a înregistrat nenumărate prăbușiri de imperii. Ca să nu vorbim decât de generația mea, aceasta a văzut-o pe aceia a Imperiului Țarilor și încă altele câteva nu mai puțin răsunătoare. Să sperăm dar că, mai târziu sau mai devreme, va veni și aceia a Imperiului Sovietic, fiindcă atunci, cu siguranță, Basarabia va redeveni din nou românească. Până atunci însă nouă nu ne rămâne decât să sărbătorim cel puțin, după cum se cuvine, în fiecare an unirea de acum 50 de ani, aceasta fiind, fără îndoială, evenimentul cel mai important din istoria recentă a Basarabiei.

Așa dar, a trecut jumate de secol de când Sfatul Țării, în neuitata ședință de la 27 Martie 1918, a votat unirea cu România. E mult de atunci desigur, și, între timp, multe s-au întâmplat în lume și, mai cu seamă, în scumpa noastră Basarabie. Nici oamenii nu mai sunt, în bună parte, cei de atunci, deoarece cei mai mulți dintre aceștia, după cum era și firesc, s-au dus, rând pe rând, în lumea cea veșnică, iar aceia dintre voi, care atunci erați cei mai tineri, adică între 20 și 25 de ani, astăzi sunteți cei mai bătrâni; alții erați copii sau nici nu erați încă în viață și aceștia astăzi sunteți și cei mai mulți. Mulți dintre voi, e foarte probabil, nici nu știți cine știe ce despre unirea noastră de atunci și, mai ales, cum aceasta s-a făcut. În Republica Moldovenească de atunci, nu cea rusească de astăzi, eu, trebuie să știți, am avut cinstea și norocul să fiu deputat în Sfatul Țării și ministru la Agricultură. Eu sunt, prin urmare, mai în măsură, ca puțini alții, să știu cum s-au petrecut lucrurile atunci, adică cum am făcut noi unirea.

Sărbătorind astăzi această zi, eu n-aș putea, cred, face nimic mai nimerit decât să vă povestesc și vouă, generațiilor mai tinere, fie și foarte pe scurt, cum am făcut noi unirea și, mai cu seamă, care au fost motivele cari ne-au făcut s-o facem.

Să facem unirea, la drept vorbind, nu era decât firesc, noi fiind Români după origine, limbă, trecut, tradiții, trai, obiceiuri etc...

Rușii, pe de altă parte, după ce, mai întâi, în 1812, au venit la noi în numele ortodoxiei, iar după aceea ne-au rupt, prin viclenie, din vechea Moldova, s-au purtat cu noi ca niște adevărați cuceritori, Astfel: 1. Ei n-au pierdut nici o singură zi pentru a începe să aducă peste noi, din cele patru colțuri ale pământului, cu zecile de mii de streini de tot neamul – bulgari, nemți, găgăuzi, albanezi, evrei, elvețieni chiar, pe cari i-au așezat, cu multă dărnicie, pe pământurile noastre strămoșești. E destul să știți că le-au dat câte 60 de hectare de pământ de fiecare cap de familie, în timp ce pe țăranii moldoveni i-au lăsat să muncească și mai departe în condițiuni extrem de grele pe pământurile boierești și nu i-au împroprietărit și pe ei decât în 1868, adică cu 56 de ani mai târziu îndeobște și cu 7 hectare chiar decât pe țăranii lor din Rusia, dar și atunci nu le-au dat decât cel mult câte 9 hectare de fiecare cap de familie; 2. În 1828, au desființat autonomia Basarabiei, pe care i-o acordaseră la început; 3. Au interzis întrebuințarea limbei românești, rând pe rând, în administrație, justiție, școală, biserică, etc., în scopul, bine înțeles, de a ne rusifica. Și acestea n-au fost, trebuie să știți, decât faptele lor cele mai importante. Ei au mai făcut deci și multe alte isprăvi, pe cari nu socot necesar să le amintesc aici.

În aceste condițiuni n-a fost decât firesc ca să ne folosim și noi, la rândul nostru, de primul prilej ce ni s-a prezentat, ca să ne desprindem din brațele lor «prea iubitoare», care fuseseră cât pe ce să ne înnădușe de-a binelea, și să ne întoarcem la trunchiul din care fusesem rupți în 1812, după cum am spus, prin viclenie. Așa și am făcut. N-a fost însă nici ușor și nici nu s-a făcut totul într-o clipă, dintr-o zi pe alta.

Revoluția din 1905–1906 a fost, în această privință, se poate spune, ca o adevărată repetiție generală de ceea-ce avea să se întâmple în 1917–1918. Atunci pentru întâia oară a luat ființă Partidul Național Moldovenesc, care avea să joace un rol atât de util în 1917–1918; tot atunci au apărut și primele ziare românești –

Basarabia lui Gavriliță, de caracter liberal de stângă; *Viața Basarabiei* a lui Alexis Nour, de nuanță socialistă; *Moldovanul* lui Gheorghe Madan, ziar scos de grupul boierilor moldoveni din jurul lui Dicescu. Numai *Luminătorul*, revista bisericească, apărea de mai înainte. Și încă tot atunci au apărut primele societăți culturale românești, s-au jucat piese de teatru în românește la Teatrul Municipal din Chișinău și chiar în întreaga Basarabie, s-a făcut deschis propaganda pentru autonomia Basarabiei, în fruntea căreia să fie pus un Consiliu Suprem, asemănător celui din 1818–1828, și căruia deja i se zicea Sfatul Țării ș.a.m.d.

Și, trebuie să știți, ceia-ce au făcut Moldovenii basarabeni, au făcut și toate celelalte naționalități subjugate din Rusia țaristă de atunci. Nădejile lor aveau însă să fie de scurtă durată, deoarece Țarul Nicolae al II-lea a reușit, în cele din urmă, să pună capăt acestui început de revoluție și să facă să domnească din nou în vastul lui imperiu „liniștea, ordinea și supunerea față de autorități”. Așa s-a făcut în întregul imperiu și tot așa s-a făcut, bine înțeles, și în Basarabia. Ziarele, pomenite mai sus, au dispărut ca prin farmec, deci, sunt dator să recunosc, n-au fost interzise în mod formal de nimeni. Ele pur și simplu, tot ca prin farmec, nu mai ajungeau la destinație. De ce? Vă las să ghiciți. Și la fel s-a întâmplat cu tot ce se făcuse în timpul revoluției din 1905–1906. Într-un cuvânt, totul «revenise la normal», care pe urmă s-a dovedit să nu fi fost decât un răgaz de câțiva ani, dat de soarta colosului de la Nord cu picioarele de lut, după cum i se spunea pe atunci cu drept cuvânt.

Revoluția din 1917–1918 a găsit astfel terenul bine pregătit. Dintr-o zi pe alta au răsărit și atunci pe întreaga suprafață a Rusiei, inclusiv cele două fronturi – cel de Vest și cel de Sud – tot felul de comitete, partide politice – naționale și minoritare – și s-au pus pe lucru cu adevărată frenezie.

Moldovenii basarabeni, ca să nu vorbim decât despre ei, nu s-au lăsat nici ei mai prejos de celelalte naționalități subjugate din Rusia și s-au pus deci și ei pe lucru cu nu mai puțină râvnă. Și la ei apar comitetele în mod vertiginos. În primul

rând, se reorganizează, sau, mai exact, reînvie Partidul Național Moldovenesc la Chișinău, iar de acolo se răspândește ca fulgerul peste tot – în capitalele de județe, la țară, în armată –, formându-se pretutindeni comitete subordonate celui de la Chișinău, care în scurt timp devine, în felul acesta, Comitetul Central al întregii mișcări.

În locul publicațiilor din 1905–1906, cari dispăruseră tot așa cum apăruseră, cu excepția revistei *Luminătorul*, care a continuat să apară fără întrerupere, între cele două revoluții, apar altele, și anume: ziarul și revista *Cuvânt Moldovenesc*, de sub redacția D-lui Pan Halipa, și ziarul *Glasul Basarabiei*. Toate publicațiile acestea în timpul revoluției din 1917–1918 iau un avânt extraordinar, iar ceva mai târziu lor li se alătură și altele noi – *Soldatul Moldovan*, *Ardealul*, transformat apoi în *România Nouă*, *Sfatul Țării* și altele.

N-a trecut nici o lună dela izbucnirea revoluției și începe seria congreselor – Congresul Clericilor și al Mirenilor, acela al Cooperatorilor, acela al Țăranilor, acela al Învățătorilor și Profesorilor, al Partidului Național Moldovenesc, al Studenților, al Medicilor, al Femeilor etc., etc... Se țin, totodată în diferite localități, mitinguri, ca cel de la Odessa din ziua de 18 Aprilie, la care participă peste 10.000 soldați și ofițeri moldoveni din garnizoana Odessa.

Congresele și mitingurile acestea se țin lanț mai ales în lunile Aprilie și Mai. Și, lucru interesant de notat, toate, fără absolut nici o excepție, cer într-un glas limba moldovenească în școală, biserică, administrație, justiție, armată. Ele mai cer totodată autonomie pentru Basarabia, în fruntea căreia să fie pus un Consiliu Provincial, căruia i-i zic Sfatul Țării, și încă multe altele.

De pe la jumătatea lunii iunie conducerea mișcării naționale din Basarabia începe să treacă tot mai mult în mâinile militarilor. Acestora li se părea că lucrurile nu mergeau destul de repede și ei erau grăbiți să ajungă cât mai neîntârziat la rezultate practice precise. Și apoi prea se amestecau în treburile Basarabiei militarii ruși, care în mod permanent se aflau, la Chișinău mai ales, în număr extrem de mare, încât civilii moldoveni, din cauza lor, nu mai puteau face nimic.

Din momentul când militarii moldoveni iau astfel conducerea mișcării în mâinile lor, mersul revoluției în Basarabia, într-adevăr, ia o înfățișare nouă. Militarii, în primul rând, la începutul lunii Iulie formează așa zisela Cohorte Moldovenești, cea ce a însemnat 1600 de soldați moldoveni cu 20 de ofițeri în frunte, împărțiți în 16 unități de câte 100 de soldați fiecare, care aveau să ia sub ocrotirea lor mișcarea națională din Basarabia și cari, după cum afirma prof. Onisifor Ghibu, care în acea vreme se afla la Chișinău, în conferința sa *Cum s-a făcut unirea Basarabiei*, ținută la Timișoara în 1925, «aveau să joace un însemnat rol în viața publică a Basarabiei timp de câteva luni». Ultimele trei unități, împreună cu comandantul cohortelor, țin să sublinieze aici, au ajuns la Chișinău în dimineața zilei de 11 Iulie.

În ziua de 22 Iulie, adică la numai 11 zile dela sosirea comandantului cohortelor, ia ființă la Chișinău Comitetul Central al Soldaților și Ofițerilor Moldoveni, care comitet din chiar prima zi își propune drept scop al existenței sale convocarea la Chișinău a unui congres al militarilor moldoveni care să hotărască soarta Basarabiei.

Congresul acesta este convocat pe ziua de 20 Octombrie, la care participă peste 800 de delegați veniți din toate colțurile Rusiei și de pe toate fronturile.

Lucrările congresului țin 5 zile, în care timp acesta ia o serie întreagă de hotărâri, dintre cari cele mai însemnate, fără îndoială, au fost următoarele: a) Proclam autonomia Basarabiei; b) Hotărăște înființarea Sfatului Țării; c) Fixează numărul deputaților; d) Face repartizarea lor pe naționalități, atribuind moldovenilor 70% din mandate și minorităților 30%.

Ion Pelivan, fruntaș dintre fruntașii cei mai de seamă ai mișcării naționale din Basarabia de atunci, în discursul său, ținut la deschiderea Sfatului Țării, definește rolul militarilor moldoveni din acel moment în modul următor: «Ideia aceasta», zice el (adică a înființării Sfatului Țării, adaug eu), «a fost prinsă de ostașii noștri și ei au răspândit-o pretutindeni lucrând cu stăruință pentru înfăptuirea ei»... «Fără de ei», spune

el mai departe, «Congresul Ostășesc din Octombrie, care a declarat autonomia Basarabiei, nu s-ar fi ținut... Fără ei, Domnilor Deputați», adaugă el, «D-voastră nu v-ați fi strâns azi aici în Sfatul Țării». (Am citat după Onisifor Ghibu, „Sărbătoarea Basarabiei”, p. 72).

Așa a luat ființă Sfatul Țării și în ziua de 21 Noiembrie 1917 a avut loc deschiderea lui cu tot alaiul convenit într-o atmosferă de entuziasm de nedescris.

Sfatul Țării, trebuie să știți, se compunea din 138 de deputați, dintre cari, 36 au fost aleși de Congresul Țărănesc basarabean, 30 de Congresul Militar de la 20 Oct., 71 de diferite organizațiuni naționale și minoritare de caracter politic, militar, profesional etc., sau de instituțiuni de stat, cum erau normativele, consiliile comunale orășenești, ș.a.m.d. Unul și ultimul a fost cooptat de Sfatul Țării în chiar ziua de 27 Martie 1918 în persoana luptătorului basarabean C. Stere, desigur în scopul de a i se aduce pe calea aceasta omagii pentru lupta ce a dus contra Rusiei pe chestiunea Basarabiei toată viața sa cum și pentru cei 9 ani pe care i-a petrecut în tinerețea sa, fie la închisoare, fie în Siberia, înainte de a fi refugiat în România.

Alegerea delegaților la cele două congrese – țărănesc și militar – s-a făcut, țin să sublinieze aici, după sistemul, după care erau aleși, înainte de revoluție, delegații țăranilor la congresul provincial pentru alegerea reprezentanților țăranimei în Duma imperială.

Din cei 138 de deputați, 11 erau moșieri, 44 cu studii universitare, dintre cari, 19 juriști, 9 profesori, 3 doctori, 2 ingineri, etc., și 48 cu studii secundare. Dintre ei, 85 erau țărani sau de origine țărănească.

După naționalități, deputații Sfatului Țării se împărțeau, după cum urmează: 103 moldoveni, 13 ucraineni, 7 ruși, 6 evrei, 5 bulgari și găgăuzi, 2 germani, 1 polonez și 1 armean. Și este interesant să știți că nimeni dintre ei n-a protestat împotriva repartizării mandatelor așa cum aceasta a fost făcută de Congresul militar, cu toate că minoritarii i-au trimis în Sfatul Țării pe cei mai colțași și mai îndărătnici dintre naționaliștii lor. Asta nu poate însemna altceva

decât că și ei au recunoscut acea repartizare ca bună, și, eu vă asigur, ei știau ce făceau.

În sfârșit, e bine să mai știți că deputații Sfatului Țării în organizarea lor internă erau împărțiți în mai multe grupuri și grupulețe, cari, cu o singură excepție, își ziceau *fracțiuni*. Gruparea, care nu-și zicea fracțiune, purta numele de *Blocul Moldovenesc* și era compusă din aleșii Congresului Militar de la 20 Oct. și toți ceilalți moldoveni, în afară de cei ce făceau parte din *Fracțiunea Țărănească*, iar aceasta din urmă era constituită, în mod exclusiv, din aleșii Congresului Țărănesc basarabean și, din punct de vedere numeric, se plasa imediat după Blocul Moldovenesc. După aceasta veneau alte *fracțiuni*, acestea fiind constituite în mod separat pe naționalități. Spre ex., *fracțiunea germană* se compunea din 2 membri, cea *armenească*, din unul singur, cea *ucraineană*, din toți ucrainenii, mai puțin cei ce făceau parte din *fracțiunea țărănească* ș.a.m.d.

Solemnitatea de deschiderea a Sfatului Țării a avut loc în ziua de 21 Noiembrie. Cu acea ocazie, e interesant de știut, slujba bisericească s-a făcut, mai întâi, la catedrala orașului, unde au fost prezenți toți deputații, pe urmă în Capela Palatului, în care aveau să se țină ședințele Sfatului Țării, și, în amândouă cazurile, a oficiat episcopul Gavriil al Akermanului în românește, cu toate că el era rus de origine, și tot în românește acesta a încheiat slujba dela Capela cu aceste cuvinte: «I-i felicit pe Moldoveni cu autonomia! Dumnezeu să ajute! Trăiască Sfatul Țării! La mulți ani!»

Merită deasemeni să fie menționați aici, în mod special, și următorii oratori, dintre cei ce au vorbit cu acea ocazie:

Primarul orașului Chișinău, A. Schmidt, ales cu numai 3 sau 4 luni mai înainte prin vot universal, între altele, a spus: «Salut Sfatul Țării care se naște acum, organul suprem al Țării Basarabiei»;

Președintele Tribunalului Regional din Chișinău, Luzhin, care, vorbind în numele magistraturii din Basarabia, a terminat discursul său cu aceste cuvinte: «Doresc ca soarele răsărit azi să strălucească în veci asupra bogatei și frumoasei Basarabii».

Reprezentantul *Radei Ucrainene*, Dr. Iutenco, între multe altele, vorbind despre Petrograd, a spus că acesta «este un oraș lipsit de orice duh, de orice idealuri»; a subliniat apoi că dorește «succes desăvârșit Moldovei redeștate, Moldovei», a mai adăugat el, «care a dat Ucrainei pe unul din cei mai mari oameni ai ei, pe Petru Movilă».

Au mai vorbit: Sinadino în numele Uniunii Marilor Proprietari – acesta din urmă cu numai ceva mai înainte fusese deputat în Duma Imperială; Dobrovolsky – în numele Sfatului Muncitoresc, Cogan – în acela al Socialiștilor Revoluționari, Grinfeld – în acela al Partidului Social Democrat, Kovarsky – în numele Bundului, Stern – în numele Partidului Social Popular, și încă mulți alții.

Prin prezența și discursurile lor, toți reprezentanții aceștia ai autorităților de stat vechi și noi, sau ai democrației revoluționare, au dat Sfatului Țării, putem spune, o quasi consfințire de autoritate oficială.

Sfatul Țării, în timpul existenței sale, s-a ocupat de multe și variate probleme, pe care a căutat să le rezolve după cum a putut mai bine.

Hotărârile cele mai importante, pe cari le-a luat, au fost, fără îndoială, cele ce urmează:

1. În ziua de 2 Dec. 1917 a transformat Basarabia autonomă în *Republica Democratică Federativă Moldovenească*;

2. În ziua de 24 Ianuarie 1918 a hotărât despărțirea Basarabiei de Rusia și transformarea ei în Republica Moldovenească Independentă;

3. În ziua de 27 Martie 1918 a votat unirea Basarabiei cu România;

4. În ziua de 27 Noiembrie 1918 a votat Legea Agrară pentru Basarabia, când și-a terminat lucrările.

Pe noi aici ne interesează în mod special ceea ce s-a întâmplat în ziua de 27 Martie, când Sfatul Țării a hotărât unirea cu România.

Despre unirea noastră din acea zi s-au spus multe, mai ales de adversarii noștri, dintre cari, unii au mers până acolo, încât să afirme chiar că voturile pentru unire au fost «smulse sub teroarea armatei române». Afirmățiuni de felul acesteia, vă rog să mă credeți, n-au fost decât

invenții ale unor oameni cu mintea bolnavă sau, în cazul cel mai bun, cu conștiința necurată. Vă mărturisesc absolut cinstit, eu n-am cunoscut nici un naționalist basarabean de atunci care să nu fi fost pentru unire cu România din chiar primul moment, când l-am întâlnit. Dacă printre noi au fost și de aceia, care erau și pentru și contra unirii, aceștia, trebuie să știți, nu erau decât o infimă minoritate de mizerabili pescuitori în apă tulbure, cari, în felul acesta, încercau să joace pe amândouă tablourile, adică să fie și cu noi și cu adversarii noștri, în speranța de a profita, asta se înțelege dela sine, și într-un caz și în celălalt. Naționaliștii basarabeni adevărați, adică cei cărora unirea de la 27 Martie 1918 li se datorează în întregime, au fost oamenii cei mai curați sufletește și mai curajoși totodată, din câți mi-a fost dat mie să întâlnesc în întreaga mea viață, și cari, nu mă îndoiesc un singur moment, n-ar fi permis nimănui să le forțeze conștiința chiar dacă ar fi știut, în mod cert, că atitudinea lor i-ar fi dus la moarte sigură. Țin, de asemenea, să subliniez că naționalismul lor nu avea nimic comun cu acela al rasiștilor. La ei aceasta era, mai degrabă, un fel de dragoste de neam, care se asemena foarte mult cu dragostea de familie, pe care o știe și a trăit-o, cu mai multă sau mai puțină intensitate, orice om cu mintea întreagă.

La drept vorbind, ceea ce Sfatul Țării a făcut în ziua de 27 Martie n-a fost decât îndeplinirea unor formalități solemne, o mare sărbătoare națională a Moldovenilor dintre Prut și Nistru, deoarece totul fusese pregătit de mai înainte prin lungi și tenace tratative dintre Blocul Moldovenesc și Guvernul românesc. De aceea noi știam, spre ex., perfect de bine că unirea avea să fie votată cu o mare majoritate de voturi, la care aveau să participe cu foarte mult entuziasm, în primul rând și fără absolut nici o excepție, toți deputații din Blocul Moldovenesc, cărora aveau să se alăture, cu nu mai puțin entuziasm, și cei mai mulți dintre Moldovenii din Frațiunea Țărănească. Noi, de asemenea, știam care avea să fie și atitudinea deputaților minoritari. Știam, deoarece marea bătălie pentru unire, la drept vorbind, s-a dat nu la 27 Martie, ci în ziua când Sfatul Țării a hotărât chemarea armatei române, care a avut

loc în luna Dec. 1917. Ca în acea zi nu s-a vorbit direct despre armata română, asta nu trebuie să înșele pe nimeni. Noi știam perfect de bine de ce armată era vorba, era însă necesar să facem, ca să zic așa, diplomatie măcar prin cuvinte. Basarabia în acel moment, trebuie să știți, era plină de ruși și aceștia deja i-i asasinaseră pe avocatul Simeon Murafa, unul dintre fruntașii noștri cei mai de seamă, și pe inginerul Hodorogea, și era deci nevoie să fim prudenți.

Armata pe care o aveam noi, adică Cohortele Moldovenești, Regimentul I de Infanterie, etc., nu mai era suficientă ca să facă față tăvălugului acestuia de ruși, ce se îngrămădiseră peste noi, format din tovarășii ce părăseau frontul românesc cu miile pentru a veni, cu arme cu tot, ca să se «odihnească», după cum pretindeau ei, în Basarabia. Pe aceștia nu ne mai era permis să-i provocăm. De aceea, în memorabila ședință a Sfatului Țării, când s-a hotărât să facem apel la «orice armată de ori unde ar fi fost aceasta», cuvintele acestea pentru noi nu însemnau decât chemarea armatei române. Asta o știam noi și o știau și deputații minoritari. Că o știau și aceștia din urmă, dovada cea mai bună e că, după luarea acelei hotărâri, reprezentanții partidului Social Democrat, cari de fapt erau comuniști, și aceia ai Bundului s-au retras din Sfatul Țării. Ori, să nu-și închipuie cineva că noi eram niște naivi și nu știam ce facem. Așa dar, lupta adevărată pentru unire atunci s-a dat, în luna Decembrie 1917, nu la 27 Martie. În acel moment însă armata română nu era prezentă în Basarabia ca «să-i învețe pe deputați cum să voteze».

Să vă arăt dar cum s-au petrecut lucrurile în ziua de 27 Martie în realitate.

Gruparea cea mai activă din Sfatul Țării, care a lucrat permanent și în mod hotărât pentru unire, a fost, fără îndoială, Blocul Moldovenesc. Acesta era grăbit să vadă unirea făcută, deoarece se temea că se schimba vremurile, care atunci erau favorabile unirii noastre. Era la putere generalul Averescu, care, după cum este știut era basarabean și el, când, îmi aduc bine aminte, Blocul Moldovenesc a trimis la Iași o delegație din sânul său – îmi aduc aminte, deoarece am făcut și eu parte din acea delegație –,

ca să-i comunice că noi eram gata să facem unirea. Averescu însă a spus delegației că momentul nu era potrivit și că era absolută nevoie ca Sfatul Țării să nu se grăbească. Când, în sfârșit, guvernul generalului Averescu a fost înlocuit prin guvernul Marghiloman, tot la insistența Blocului Moldovenesc, de data aceasta s-au dus la Iași președintele și vicepreședintele Sfatului Țării, împreună cu șeful guvernului basarabean, în scop precis ca să propună unirea Basarabiei cu România. De data aceasta înțelegerea s-a făcut fără nici o greutate și tot atunci au fost fixate condițiunile în cari avea să se facă unirea, ziua când aceasta avea să se facă etc., etc...

În conformitate cu acea înțelegere, în dimineața zilei de 26 Martie au sosit la Chișinău mai mulți membri ai guvernului român, în frunte cu președintele Consiliului de Miniștri, Alexandru Marghiloman. În acea zi și ziua următoare până la amiază, miniștrii români au avut lungi consfătuiri cu membrii guvernului basarabean, cu delegațiunile Blocului Moldovenesc și ai fracțiunilor din Sfatul Țării, cu capii bisericii ortodoxe, cu șefii diferitelor comunități, cu delegațiunea Uniunii marilor proprietari ș.a.m.d.

În tot timpul acesta Sfatul Țării a ținut ședința în mod aproape permanent, când deputații și-au putut spune părerile cu o respectare absolută a libertății de cuvânt și prerogativele fiecăruia.

În dimineața zilei de 27 Martie, primul ministru român a fost invitat la Sfatul Țării ca să arate condițiunile în cari România era dispusă să accepte unirea Basarabiei.

De comun acord a fost aleasă în acest scop ora 4 p.m., când primul ministru Alexandru Marghiloman, însoțit de ministrul de război, general Hârjău și mai mulți funcționari administrativi civili, și-a făcut intrarea în Sala de Ședințe a Sfatului Țării, fiind primiți cu aplauze prelungite. După ce e salutat în cuvinte alese de către Președintele Sfatului Țării, Primul Ministru român, întâmpinat de data aceasta cu noi aplauze din partea întregii săli, se urcă la tribună ca să facă declarația așteptată de la el cu multă emoție de toată lumea. «Problema mare și sfântă», începe el, «a reintrării Basarabiei în sânul patri-

ei, problemă care în cursul războiului a încălzit frământările unui partid politic din România, a preocupat neîncetat sufletele noastre. Noi am urmărit cu un viu interes dezvoltarea acestui colț de pământ românesc și ne-am încredințat cu mulțumire că din caldul D-voastră patriotism a ieșit o Basarabie independentă». El continuă ceva mai departe: «Și când vârtejul primejdios al vremurilor a început să amenințe tânărul stat, conducătorii lui și-au dat seama că ajutorul nu le putea veni decât din partea României. Ca un copil crud, care-și întinde brațele spre mama lui, așa a alergat Basarabia cerând scăpare de la România». «Astăzi», continua el, «putem vedea cu toții rezultatele binefăcătoare ale acestui ajutor sosit la vreme pentru binele țării. Ceia ce se petrece azi, e roada bogată a seminței aruncate în pământ bun». După ce mai face și alte constatări de acelaș fel, el mai spune și următoarele: «Din constatările și tratativele cu reprezentanții diferitelor fracțiuni și partide ale Parlamentului, eu am înțeles dorințele și cerințele dictate de vremuri și împrejurări, pe cari noi trebuie să le îndeplinim în conformitate cu obiceiurile locale, moravurile, libertățile și drepturile câștigate de Domniile voastre și cari nu sunt în contradicție cu interesele mării, unitei și nedespărțitei României. Cu toții am chibzuit asupra acestei mari fapte și suntem siguri că orice vorbă, orice amânare ar fi păgubitoare. A trecut ceasul vorbelor. Acum e ceasul hotărârilor». El citește după aceea condițiunile în cari România e dispusă să accepte unirea Basarabiei, cari, de altfel, sunt exact aceleași pe care o să le vedem mai departe formulate și de Blocul Moldovenesc.

Declarația Primului Ministru Român a fost pe deplin pe planul ascultătorilor săi, care l-au răsplătit cu aplauze prelungite. Acesta își încheie cuvântarea prin cuvintele ce urmează: , «Noi reprezentanții guvernului român ne retragem din incintă, ca, fără prezența noastră, să discutați cum doriți, însuflețiți de un patriotism luminat și conduși de credința că nu este nici o clipă de pierdut. Sper că ve-ți lucra așa, cum cer interesele poporului român din Basarabia».

În aplauzele unanime a întregii săli, Primul Ministru și suita sa se retrag. După aceea se face,

mai întâi, cooptarea prof. C. Stere, pomenită mai sus, ca deputat în Sfatul Țării, și se trece imediat la discuția propunerii pentru unire formulată de Blocul Moldovenesc. «În numele poporului basarabean», citește delegatul Blocului, I. Buzdugan, «Sfatul Țării declară Republica Democratică Moldovenească (Basarabia), în hotarele ei dintre Prut, Nistru, Marea Neagră și vechile granițe cu Austria, ruptă de Rusia acum o sută și mai bine de ani din trupul vechei Moldove, în puterea dreptului istoric și dreptului de neam, pe baza principiului că noroadele singure își hotărăsc soarta, de azi înainte și pentru totdeauna se unește cu mama sa România».

«Această unire se face pe următoarele baze: 1. Sfatul Țării actual rămâne mai departe pentru rezolvarea și realizarea reformei agrare, după nevoile și cererile norodului; aceste hotărâri se vor recunoaște de guvernul român; 2. Basarabia își păstrează autonomia provincială, având un Sfat al Țării (Dieta), ales pe viitor prin vot universal, egal, direct și secret, cu un organ împlinitor și administrație proprie». Urmează după aceia enumerarea atribuțiilor acestui sfat și încă câtorva alte condițiuni de mai mică importanță. Prin urmare, principalele condițiuni au fost două: 1. Reforma agrară pentru Basarabia, pe care Sfatul Țării și-a rezervat, astfel, dreptul s-o facă, și 2. Autonomia Basarabiei, la care Moldovenii basarabeni, la drept vorbind, nu țineau cu orice preț, pe care însă au acceptat-o, mai ales în scopul de-a fi pe placul minoritarilor, sperând, în felul acesta, să-i facă să se pronunțe și ei pentru unire, fără, de altfel, să recunoască, după cum o să vedem imediat, din care cauză în ședința de la 27 Noiembrie și ultima ședință a Sfatului Țării, după ce au votat cu foarte multă însuflețire Proiectul de Reformă Agrară pentru Basarabia, au desființat fără nici un regret toate celelalte condițiuni.

După Buzdugan au urmat la tribună diferiți oratori ai fracțiunilor. Reproduc aici câte un pasaj din numai patru declarații, acestea fiind, după părerea mea, cele mai caracteristice și care arată în același timp în mod indiscutabil că la votarea Unirii nu s-a făcut nici un fel de ingerințe din partea nimănui.

Deputatul Tiganco declara cele ce urmează: «Eu mă voi mărgini la rezoluția, pe care a scos-o Fracțiunea Țărănească» – aici țin să remarc că din Fracțiunea Țărănească, în numele căreia Tiganco pretinde de a vorbi, nu mai rămăsese decât o mică parte, adică, mai exact, aproape numai reprezentanții minoritari ai țăranimii, după cum asta o să se vadă imediat. «Fracțiunea Țărănească», continua deputatul Tiganco, «recunoaște toată importanța chestiunii unirii Republicei Neatârinate Moldovenești cu Regatul Român în această clipă de o importanță politică extraordinară în fața istoriei scumpului său popor și, neavând împuternicirea acestui popor pentru rezolvarea acestei chestiuni, crede necesar a o preda la hotărârea votului întregului popor» – adică cere să se facă referendum – «sau a Adunării Constituante, ca exponentul voinței suverane a poporului, cu condițiunea ca această voință va fi liberă în Republica Moldovenească liberă și neatârnată. Și poate în același timp», adaugă el, «posibilă formula unirii popoarelor înfrățite moldovenesc și românesc într-o alianță federativă strânsă».

Reprezentantul populației ucrainene, deputatul Osmolovsky spune: «Când Ucrainenii ne-au trimis pe noi în Sfatul Țării, ne-au dat mandat, ca fii credincioși ai tinerei republici, s-o păzim și s-o întărim. Chestiunea alipirii ei ori unde ar fi nici nu s-a ridicat și de aceea noi, neavând împuternicire în acest sens, nu ne socotim în drept de-a hotărâ o chestiune de importanță atât de mare. După părerea noastră aceasta poate fi rezolvată numai prin voința întregului popor al Republicii Moldovenești exprimată prin Adunarea Constituantă».

În numele Polonezilor ia cuvântul deputatul Dudchievicz, care, țin să remarc, mai târziu a ajuns ministru de justiție în Polonia. «Regret foarte mult», spune acesta, «că în această și solemnă pentru populația moldovenească, eu trebuie să vorbesc în limba rusă, care a fost simbolul împilării atât a națiunii moldovenești, cât și a celei poloneze. Limba moldovenească însă eu n-o cunosc, iar pe cea poloneză nu o vor înțelege Moldovenii. În această și măreață, eu salut călduros nefericitul și în același timp fericitul

popor moldovenesc înfrățit, care, în sfârșit, poate să se unească cu poporul românesc de care e legat prin istorie și limbă comună. În numele populației poloneze susțin în întregime unirea Basarabiei cu România, cum aceasta o doresc Moldovenii, locuitorii băștinași ai acestei țări».

Și acum să vedeți și declarația deputatului Teodosie Barca, pe care acesta o face în numele unei părți a Frațiunii Țărănești, care s-a separat de acea fracțiune. «Noi mai jos iscăliții deputați moldoveni», zice el, «ne-am hotărât astăzi, în această zi măreață și sfântă pentru națiunea noastră, să ne unim cu toți Moldovenii din Sfatul Țării pentru înfăptuirea unirei noastre cu frații de sânge din România». Această declarație, adaug eu aici, a fost iscălită aproape de toți Moldovenii din Frațiunea Țărănească, astfel că declarațiunea de mai înainte a deputatului Tiganco n-a fost deci făcută decât în numele minoritarilor din Frațiunea Țărănească. Celelalte declarații nu prezintă nimic nou ca să mai reproducem vre-un pasaj și din acelea.

După ce și-au spus astfel cuvântul toți cei ce au avut de spus ceva în acea zi, s-a trecut la vot.

Deputatul Cijevsky, în numele Blocului Moldovenesc, propune ca votarea să se facă nominal și deschis.

Președintele dă cuvântul unui orator să se pronunțe pentru votul deschis și unui pentru votul secret.

Deputatul Buzdugan se pronunță pentru votul deschis motivându-și părerea după cum urmează: «În acest moment istoric important», zice el, «fiecare trebuie deschis și cu curaj să-și spună părerea în fața poporului întreg și a Țării, ca poporul și istoria să știe adevărata opinie a fiecărui deputat ce și-a dat votul». El încheie cuvântarea sa cu aceste cuvinte: «Fiți tari și îndepliniți-vă datoria, fiind-că ceasul unirei a sunat. Vă chem pe toți să votați cu îndrăzneală și deschis ca istoria să fixeze pentru totdeauna numele tuturor fiilor adevărați ai poporului nostru moldovenesc, care au votat pentru unirea tuturor Românilor a viitoarei României Mari».

Deputatul Diaconovici vorbește împotriva votului deschis găsind că «numai votul secret poate da fiecărui deputat posibilitatea, fără in-

gerințe din partea ori cui ar fi, să-și spună cuvântul său în această chestiune atât de importantă pentru întreaga țară».

Președintele pune la vot chestiunea, dacă trebuie să se voteze deschis sau secret. Rezultatul votului e: 82 de voturi pentru votarea deschisă, 27 contra și 16 abțineri.

Se trece la vot. Rezultatul: 86 deputați au votat pentru propunerea Blocului Moldovenesc, adică pentru unire, 3 – contra și 36 s-au abținut. Absenți au fost 13. Urmează aplauze furtunoase și strigăte de *Vivat!*, *Trăiască România!* etc.

Președintele comunică prin telefon Șefului Guvernului Român rezultatele votului. Puțin după aceea, acesta din urmă apare în incinta Parlamentului basarabean fiind întâlnit cu o adevărată furtună de aplauze și strigăte de *Vivat!*, *Trăiască România!* etc.

Secretarul Sfatului Țării citește declarația votată de Parlamentul basarabean, după care se urcă la tribună Primul Ministru Român, care declară: «În numele poporului românesc și a Regelui României cu adâncă emoțiune și cu faldnică mândrie iau act de hotărârea cvasi unanimă a Sfatului Țării și la rândul meu declar că de azi înainte Basarabia este pentru vecie unită cu România». «În aceste clipe mari», continuă el, «să ne închinăm cu smerenie în fața geniului rasei noastre, care după o despărțire de un veac și mai bine găsește singur calea firească care să-l ducă la mântuire, calea arătată de istorie. Să ne unim cu toții inimele și să strigăm împreună și cu cei ce s-au abținut: Trăiască România una și nedespărțită!». Urmează din nou nesfârșite aplauze și strigăte de *Vivat!*, *Ura!*, *Trăiască Unirea pe Veci!*, etc. Din public se aruncă flori. Ședința aceasta a început la ora 4 p.m. și a luat sfârșit la ora 7 p.m.

În seara aceleași zile Primul Ministru Român a oferit în sala Clubului Orășenesc o masă membrilor Sfatului Țării, guvernului basarabean și tuturor notabilităților prezente în capitala Basarabiei.

Pe străzi era veselie de nedescris. Oamenii, fără să se cunoască, se îmbrățișau. Muzicile cântau din toate părțile și peste tot se vedeau șiruri de oameni, tineri și bătrâni, bărbați și femei

dansând cu însuflețire hora unirei. Veselia aceasta de pe străzi a durat până mult peste miezul nopții.

Aici țin să mai adaug următoarele: După cum am arătat la locul cuvenit, la unire Sfatul Țării a pus și unele condițiuni, dintre cari principalele au fost două – Reforma Agrară pentru Basarabia, pe care și-a rezervat dreptul s-o facă, și Legea Autonomiei Basarabiei, în care scop a ales comisiunile necesare, cari în cursul verei să pregătească proiectele de legi cuvenite.

Comisia pentru proiectul de Reformă Agrară a fost prezidată de mine. Aceasta spre sfârșitul lunii Octombrie 1918 își avea proiectul de lege gata. În consecință a fost convocat Sfatul Țării pentru ziua de 27 Noiembrie, când acesta a votat acel proiect cu însuflețire, transformându-l astfel în Legea Agrară pentru Basarabia.

Condițiunea principală de la unire fiind împlinită, Sfatul Țării a desființat toate celelalte condițiuni, inclusiv aceia despre autonomie, la care, după cum am arătat mai înainte, acesta nu ținea cu orice preț, și și-a încheiat lucrările. Deputații și-au luat rămas bun unii dela alții și s-au întors pe la vetrele lor cu conștiința împăcată că și-au făcut pe deplin datoria față de provincia lor natală, soarta căreia pe viitor se găsea astfel strâns împletită cu aceia a poporului românesc în întregul lui.

Și acum să vă arăt de ce am ținut noi așa de mult să facem tot noi și acea lege, adică Legea Agrară. S-o lăsăm în seama guvernului românesc din acea vreme, nu puteam dat fiind-că acesta se afla în mâinile Partidului Conservator, care, era știut de toată lumea, era împotriva oricărei reforme agrare, acesta fiind compus, mai cu seamă, din marii moșieri ai Țării,

S-o lăsăm în seama viitorului, care nu ni se părea prea sigur nici acela, de asemeni nu puteam, fiindcă asta ar fi însemnat, în primul rând, să nu ne ținem de cuvânt față de alegătorii noștri, și dușmanii noștri tocmai asta așteptau dela noi. Asta ar mai fi însemnat totodată să lăsăm să dăinuiască și mai departe nedreptățile, pe cari le făcuseră Rușii țăranilor noștri în timpul dominației lor din 1812–1918.

În sfârșit, cam asta e ceia ce am ținut eu de datoria mea să vă spun astăzi. La acestea aș putea să mai adaug doar atât, că în ceasul acesta, când mă gândesc la tot ce am făcut noi în anii aceia de slavă pentru Basarabia noastră, adică anii 1917 și 1918, cum și la tot ce a urmat după aceia și până în 1940, când Rusia Sovietică, la exemplul celei țariste, odată mai mult ne-a ocupat provincia noastră răsăriteană dintre Prut și Nistru, de data aceasta prin forță brutală, mi se pare că totul n-a fost decât un vis frumos, care a dispărut odată cu năvălirea hoardelor sovietice peste noi. Eu mai știu totodată și cam tot ce vi s-a întâmplat vouă, scumpii mei frați basarabeni, de atunci încolo. Cu toate acestea, e bine să știți și voi, eu n-am pierdut încă nădejdea să vă vedem pe voi toți reveniți odată mai mult și pentru totdeauna la sânul patriei noastre comune, când, eu am convingerea fermă, vor lua sfârșit și toate nenorocirile voastre de acum. Și n-am pierdut încă această nădejde, deoarece eu continui să cred că monstrul sovietic odată și odată va trebui să plesnească. Mai mult chiar, eu cred că ziua aceasta nu mai e departe. În nădejdea aceasta eu strig dela depărtarea, unde mă aflu, trăiască Basarabia românească.”

Note și referințe bibliografice:

1. Chiriac, Alexandru. *Membrii Sfatului Țării (1917–1918)*. Dicționar. București, 2001, p. 83-85. A se vedea și Țarlungă, Ecaterina. *Enciclopedia identității românești. Personalități*. București, 2011, p. 229; Eremia, Anatol. *Unitatea patrimoniului onomastic românesc. Toponimie. Antroponimie*. Chișinău: Centrul Național de Terminologie, 2001, p. 57; Colesnic, Iurie. *Basarabia necunoscută*, vol. 6. Chișinău, 2005, p. 208-245. Anton Crihan este reprezentant al unei vechi familii de boieri români moldoveni, prima mențiune referindu-se încă din timpul domniei lui Ștefan cel Mare. O carte domnească din vremea domnitorului Constantin Movilă menționează că strămoșii lui Anton Crihan onorau titlul boieresc de «paharnic». Și-a făcut studiile la Liceul de Băieți din Bălți și la Universitatea din Odessa, Facultatea de Economie. În anul 1917 a intrat ca deputat în Sfatul Țării, pe listele Partidului Național Moldovenesc și a votat actul Unirii Basarabiei cu România din 27 martie/ 9 aprilie 1918. În anul 1918, împreună cu Emanoil Catelli, a fost unul dintre organizatorii detașamentelor moldovenești, reorganizate la

Odessa, pentru a apăra populația civilă locală în timpul retragerii anarhice a unor divizii rusești de pe frontul românesc. A fost deputat în Parlamentul României și a fost conducător al Comisiei agrare și a instituției de stat *Casa noastră*, care a înfăptuit reforma agrară în Basarabia. În anul 1924 și-a încheiat studiile la Facultatea de Științe Juridice din București. A predat la Universitatea din Iași și la Facultatea de Agronomie a universității

ieșene, cu sediul la Chișinău. A fost unul dintre liderii politici aflați în conducerea Partidului Național Țărănesc, al cărui președine a fost Iuliu Maniu. A fost numit de două ori subsecretar de stat. Își susține doctoratul în economie la Universitatea Sorbona din Paris, în 1934.

2. Arhivele Naționale ale României, Serviciul Județean Iași, fond *Vasile Harea*, dosar nr. 54, f. 1-13.